MATERIAŁY INFORMACYJNE

Małgorzata Ławacz

SYLWETKI BADACZY AZJI

Władysław Góralski – od Wietnamu do Japonii

■ Władysław Góralski urodził się 12 sierpnia 1919 r. Już jako młody człowiek wykazywał ciekawość świata, zainteresowanie życiem „dalekich ludów” i upodobania do opowiadania oraz przelewania na papier swoich obserwacji. W wieku kilkunastu lat związał się z ruchem ludowym, jako prelegent Zarządu Powiatowego „Wici” jeździł po małych miejscowościach z prelekcjami. Pisała o nim nawet ówczesna prasa ludowa, będąca wyraźnie pod wrażeniem 18-lątka opowiadającego o bohaterskiej walce rewolucjonistów w Hiszpanii i odległych Chinach.

Ważną rolę na jego „drodze do Azji” odegrał wyjazd w lipcu 1938 roku do Francji. Zetknął się tam wówczas z młodymi Wietnamczykami, służącymi przed wojną w formacjach wietnamskich Armii Francuskiej, a w czasie wojny internowanymi w „obozie Annamitów”. Spotykał się z nimi, rozmawiał, podziwiał ich zaradność i optymizm. Studiował jako wolny słuchacz na uniwersytecie w Clermont-Ferrand. Wreszcie włączył się do francuskiego Ruchu Oporu i służył w Armii Francuskiej. Wojnę poznawał więc z bliska. Kiedy w listopadzie 1945 roku wrócił do kraju, biegle władał językiem francuskim, co było jego ważnym atutem w późniejszej pracy. Związał się ponownie z ruchem ludowym i młodzieżowym, gdzie – z racji doświadczenia i znajomości obcego języka – zaproponowano mu zajęcie się sprawami międzynarodowymi. Tak został wciągnięty w wir polityki, studiując jednocześnie (1947–1950) na Akademii Nauk Politycznych.

Wyjazd do Chin we wrześniu 1950 r., na obchody 1. rocznicy proklamowania ChRL (w ramach licznej, 50-osobowej delegacji Światowej Federacji Młodzieży Demokratycznej) był chyba najważniejszym impulsem dla jego głębszych azjatyckich zainteresowań. Podczas 6-tygodniowej podróży – od Ciciharu na granicy ze Związkiem Radzieckim aż na południe Chin, do Kantonu – uczestniczył w dziesiątkach spotkań, wizyt, rozmów. Poznawał wtedy realia Chin (oczywiście przy wielu ograniczeniach, jakie stwarzała nieznajomość języka i oficjalna oprawa podróży). Przyglądał się „nowym Chinom” – w których tak wiele jeszcze było „starego życia”. Zetknął się wówczas z wy-

bitnymi osobistościami ChRL. Na uroczystym przyjęciu, wydanym przez władze kraju, kilka słów zamienił z Mao Zedongiem, z premierem Zhou Enlaiem, a ulokowanie go przy stole obok Liu Shaoqi stworzyło okazję do bliższej rozmowy z tym wybitnym chińskim mężem stanu, przed rewolucją kulturalną pełniącym funkcję szefa państwa. Poznał też bliżej przedstawiciela młodzieży chińskiej, Wu Xueqiana, wówczas towarzyszącego delegacji, a później ministra spraw zagranicznych (1982–88). Spotkał się z nim ponownie w Warszawie, na Festiwalu młodzieży w 1955 r., a wiele lat potem Wu Xueqian, przebywając w 1987 r. w Warszawie z oficjalną wizytą, zaprosił Profesora na dłuższą, rozmowę „poza protokołem”. Chińska podróż z 1950 roku była dla profesora Góralskiego – jak sam później pisał – jak „uderzenie pałką bambusa”, które spowodowało trwałe związanie się zawodowe i badawcze z Azją. Po powrocie zaczął o Azji pisywać, a początkiem były właśnie relacje z podróży do „nowych Chin”.

Zainteresowania azjatyckie Władysław Góralski pogłębiał w toku pracy zawodowej w następnych latach. Odpowiadając przez pewien czas za problematykę międzynarodową w KC PZPR, wielokrotnie spotykał się i prowadził rozmowy z politykami z Azji – m.in. z Zhou Enlaiem i Jawaharlalem Nehru. Podczas późniejszej kilkuletniej kariery dyplomatycznej – najpierw (1957–59) jako przedstawiciel Polski w Międzynarodowej Komisji Nadzoru i Kontroli w Wietnamie w randze ambasadora, a następnie (w latach 1960–63), jako ambasador w Iranie, miał okazję z bliska poznawać występujące tam problemy i zachodzące przemiany. Przeprowadził też wtedy wiele ciekawych rozmów z wybitnymi azjatyckimi osobistościami, żeby wspomnieć tylko budowniczych niepodległego Wietnamu – pierwszego prezydenta Ho Chi Minha, premiera Pham Van Donga, czy gen. Vo Nguyen Giapa, który kierował kolejnymi zwycięskimi kampaniami wojennymi. Co więcej, już wówczas rozpoczął gromadzenie dokumentów i innych materiałów, które – obok nabywanego doświadczenia – okazały się bardzo pożyteczne w późniejszych badaniach. Tym bardziej, że po obronie pracy magisterskiej w 1960 roku (w Szkole Głównej Służby Zagranicznej) podjął decyzję, że spróbuje przejść do pracy naukowej. Zaczął więc przygotowywać swoją pracę doktorską. Pierwszą książkę wydał właśnie w tym okresie – była to *Walka o Wietnam* (KiW, 1961), w której ukazywał złożone problemy walki o niepodległość i jedność tego kraju.

Tak więc, kiedy ostatecznie zrezygnował z dalszej kariery dyplomatycznej i w 1965 r. podjął pracę naukowo-badawczą w Polskim Instytucie Spraw Międzynarodowych potrzebny mu był zaledwie rok, by sfinalizować i obronić na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego doktorat (z dziedziny nauk humanistycznych). W 1975 r. został doktorem habilitowanym, a w 1982 r. otrzymał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego.

Profesor Góralski jest cenionym specjalistą w sprawach azjatyckich. Jego dorobek naukowy obejmuje liczne publikacje i pracę dydaktyczną, ale także organizację badań, życie naukowe w kraju i kontakty międzynarodowe oraz popularyzację wiedzy. Opublikował on ponad 200 różnych prac naukowych, a biorąc pod uwagę, że dopiero od 1965 r., tzn. od momentu rozpoczęcia pracy w PISM, mógł skoncentrować się na pracy naukowej, jest to dorobek naprawdę imponujący.

Pracując w PISM, profesor Góralski prowadził jednocześnie przez blisko 40 lat – także po zakończeniu pracy w Instytucie w 1993 r. – zajęcia w Instytucie Orientalistycznym

na UW. Prowadził wykłady, seminaria, w tym magisterskie. Potem jeszcze przez jakiś czas wykładał w Wyższej Szkole Humanistycznej w Pułtusk. Wśród studentów – do których zalicza się i niżej podpisana – cieszył się dużym autorytetem i uznaniem. Jego wykłady – komunikatywne, wygłaszane z erudycją i przekonaniem – przyciągały młodzież zainteresowaną sprawami Azji, zwłaszcza Wschodniej i Południowo-Wschodniej.

Przez cały ten czas działał – nierzadko w gremiach kierowniczych – w rozmaitych instytucjach i organizacjach naukowych, by wspomnieć tylko Komitet Nauk Orientalnych PAN, Komitet Badań Krajów Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej przy Prezydium PAN, Polskie Towarzystwo Orientalistyczne, czy Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych. Uczestniczył w życiu naukowym w kraju i zagranicą. Na stypendiach, stażach zagranicznych i konferencjach naukowych przebywał niemal we wszystkich krajach Europy, w Stanach Zjednoczonych, zaś z państw azjatyckich – w Chinach, Japonii, Indiach, Korei Południowej, na Filipinach i w Wietnamie.

W działalności Profesora ważne miejsce zajmowała również popularyzacja wiedzy o Azji. W latach 1969–91 był członkiem Komitetu Redakcyjnego rocznika „Świat w przekroju” i autorem wielu haseł dotyczących krajów i problemów tego kontynentu. Jest też od początku (1998 r.) członkiem Rady Programowej rocznika „Azja–Pacyfik”. Działał w Towarzystwach Przyjaźni: Polsko–Wietnamskiej i Polsko–Indyjskiej (jako wiceprzewodniczący w l. 80.)

Profesor Góralski jest wciąż niezwykle sprawny intelektualnie i naukowo, bierze aktywny udział w rozmaitych spotkaniach i konferencjach, poświęconych problematyce azjatyckiej. W czerwcu 2006 r., prawie w swoje 87 urodziny, wygłosił na sesji naukowej PTO referat („Dekolonizacja i problemy współpracy regionalnej w Azji”), przyjęty z dużym uznaniem uczestników.

* * *

Podstawową tematyką zainteresowań profesora Góralskiego są, najogólniej mówiąc: historia i współczesne zagadnienia Azji, stosunki międzynarodowe w tym regionie oraz problematyka pokoju i bezpieczeństwa azjatyckiego. Można wymienić kilka podstawowych bloków tematycznych jego zainteresowań:

- Historia nowożytna i najnowsza Azji Południowo-Wschodniej.
- Druga wojna światowa w Azji Wschodniej i jej główne implikacje: okupacja i reformy w Japonii, traktaty pokojowe, wzrost wpływów Stanów Zjednoczonych na tym obszarze.
- Dekolonizacja i konflikty w Azji Wschodniej.
- Rozwój społeczno-ekonomiczny tego obszaru i jego miejsce we współczesnym świecie.
- Stosunki międzynarodowe, sojusze wojskowe, działania na rzecz stabilizacji i bezpieczeństwa; współpraca i organizacje regionalne.
- Stosunki Polski z państwami Azji.

Profesor Władysław Góralski wydał łącznie ponad 200 pozycji, w tym: 12 prac autorskich i 15 – współautorskich, ponad 70 rozpraw i artykułów naukowych i popularno-naukowych, liczne opracowania encyklopedyczne (w tym przegląd historii Azji opublikowany w 3. tomie Wielkiej Encyklopedii PWN), dokumentacyjne itp. Napisał 24 recenzje doktorskie i habilitacyjne oraz 3 profesorskie – m.in. dla kilku wydziałów i instytutów Uniwersytetu Warszawskiego oraz Jagiellońskiego, a także Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk. Trudno zliczyć referaty, jakie wygłaszał na sympozjach i konferencjach naukowych w kraju i za granicą.

Do jego najważniejszych książek należą:

- *Wietnamska lekcja*, KiW 1961
- *Konflikty irańskie*, KiW 1966
- *Filipińskie doświadczenia*, KiW 1968
- *Polityka Stanów Zjednoczonych w Południowo-Wschodniej Azji w latach 1945–1954*, PISM 1969 (doktorat)
- *Od Malakki do Wietnamu. Dzieje nowożytne i najnowsze Azji Południowo-Wschodniej*, PWN 1973
- *Stany Zjednoczone – Japonia 1945–1972: Sojusz, współpraca, sprzeczności*, PWN 1976 (habilitacja)
- *Problemy pokoju i bezpieczeństwa w Azji*, MON 1979 (nagroda rektora UW I stopnia w 1980 r.)
- *Dylematy Azji Południowo-Wschodniej*, MON 1983
- *Strefy bezatomowe, współpraca regionalna w Azji i na Pacyfiku w pracy: Strefy bezatomowe, współpraca regionalna w Trzecim Świecie*, PISM 1988

Artykuły – których tytuły trudno wymieniać ze względu na ich ilość – publikował w periodykach polskich i zagranicznych, m.in. w „Sprawach Międzynarodowych”, „Przeglądzie Orientalistycznym”, „Studies on the Developing Countries”, „Studiach Nauk Politycznych”, „Dziejach Najnowszych”, „Roczniku Azja – Pacyfik”, w czasopismach „Orientalni Archiv” (Praha), „The Korean Journal of International Studies” (Seoul).

* * *

Na początku swej pracy badawczej Władysław Góralski koncentrował się na problemach Indochin i Azji Południowo-Wschodniej. Badania te miały istotne znaczenie nie tylko dla szerzenia mało znanej wiedzy o tym regionie, lecz także dla praktyki – ze względu na uczestnictwo Polski w Komisjach Kontroli i Nadzoru w Indochinach. A tutaj miał on wiele do powiedzenia także ze względu na własne doświadczenia z pracy w Komisjach.

W miarę pogłębiania wiedzy i wzbogacania warsztatu naukowego obejmował swoimi badaniami i inne kraje Azji Wschodniej, a zwłaszcza stosunki międzynarodowe w tym regionie – Stanów Zjednoczonych i Japonii, a także „czworokąt” dalekowschodniego: Chin, Japonii, USA i ZSRR. Po habilitacji podjął problematykę bardzo istotną dla ówczesnych stosunków międzynarodowych, a mianowicie zagadnienia pokoju i bez-

pieczeństwa w Azji. W swoich pracach ukazywał z jednej strony złożoność i specyfikę procesów zachodzących w Azji, z drugiej zaś poszukiwał ogólniejszych prawidłowości rozwoju oraz wzajemnego oddziaływania problemów lokalnych, regionalnych i światowych. Przy tym wszystkim nigdy nie tracił z pola widzenia stosunków Polski z krajami Azji. Zaowocowało to licznymi opracowaniami na ten temat, m.in.:

- *Stosunki Polski z krajami Azji – Chronologia 1946–1969*, PISM 1971
- *Polska a kraje rozwijające się w latach 1945–1970* w: „Dzieje Najnowsze” 1986 nr 2
- *Działalność Polski na rzecz wygaszania konfliktów i napięć w Azji i Afryce* w pracy: *Polityka zagraniczna Polski Ludowej 1944–1984*, PISM 1986.
- *Polish-Indian Relations after World War II* w: „Studies in the Developing Countries” 1987 nr 3
- *Stosunki Polski z krajami Azji – Chronologia 1970–1986*, PISM 1989
- *Nehru a Polska* w: „Przegląd Orientalistyczny” 1990 nr 1–2
- *Udział Polski w misjach pokojowych* w: „Przegląd Orientalistyczny” 1996 nr 3–4

Swoją pracowitością i bogatą wiedzą profesor Góralski zdobył sobie szacunek i autorytet środowiska naukowego. Badacze Azji nierzadko podkreślali – w rozmowach, wypowiedziach i recenzjach – talent, oryginalność, a także niezwykłą sumienność Władysława Góralskiego w pracy badawczej. Profesor Rafał Gerber (charakteryzując „kandydata” do tytułu profesora) podkreślał m.in., że „dzięki swej pracowitości, poziomowi intelektualnemu oraz prawości charakteru [WG] zdobył sobie niekwestionowany autorytet w swoim środowisku”.

Prace profesora Góralskiego spotykały się zawsze z uznaniem i wysoką oceną znawców przedmiotu. Wskazywali oni na wagę podejmowanych tematów, wysokie walory poznawcze, wnikliwość badawczą, świetną dokumentację oraz powściągliwość wniosków i sądów. Podkreślali głęboką znajomość realiów politycznych opisywanych obszarów, rzetelność od strony merytorycznej i faktograficznej. Na wysokie walory Jego prac wielokrotnie zwracano uwagę w recenzjach krajowych i zagranicznych.

Praca *Stany Zjednoczone – Japonia 1945–1972* została oceniona jako „jedna z najbardziej interesujących w polskiej literaturze naukowej o Azji” oraz „ważna publikacja na ten temat w literaturze światowej”, dowodząca umiejętności „ustalania związków przyczynowych między wydarzeniami mającymi szczególną wagę, czy też całymi kompleksami takich wydarzeń” (L. Bazyłow – rec. hab.).

W recenzji *Polityki Stanów Zjednoczonych w Południowo-Wschodniej Azji w latach 1945–1954*, podkreślano m.in., że „... badania W. Góralskiego odznaczają się bezspornie przekonującą argumentacją, logicznością i zasadnością wywodów”. Wskazywano też na „wielopłaszczyznowość pracy, objęcie całego regionu, oświetlenie jego zewnętrznych stosunków politycznych...” („Narody Azji i Afriki”, Instytut Vostokovedenija, Moskwa 1970, nr 2).

Wysokie walory książki *Od Malakki do Wietnamu* podnosił profesor Andrzej Bartnicki, pisząc m.in.: „...autor ukazuje, trzeba dodać, że po raz pierwszy w polskiej

historiografii, dzieje Azji Południowo-Wschodniej na tle szerokiej panoramy historycznej, ze szczególnym uwzględnieniem tworzenia się i późniejszej roli systemu kolonialnego w tym regionie” (w opinii na tyt. profesorski). Krzysztof Gawlikowski w „Dziejach Najnowszych” (1977, nr 2) podkreślał walory książki *Stany Zjednoczone – Japonia 1945–1972*, przekonując m.in., iż „rzetelność i wnikliwość analiz, świeżość myśli i sądów, ścisłość i obiektywizm stawiają ją w rzędzie najlepszych tego typu prac w literaturze światowej. Jest to z pewnością jedna z najbardziej interesujących w naszej literaturze naukowej książka o Azji w okresie powojennym i przemianach tam się dokonujących, rzetelna informacyjnie i uczciwa intelektualnie”.

Z kolei Karin Tomala podkreślała w recenzji pracy *Problemy pokoju i bezpieczeństwa w Azji*, zamieszczonej w czasopiśmie „Asien, Afrika, Latein Amerika (1980, nr 2) odwoływanie się autora „do własnych doświadczeń i badań poczynionych podczas wieloletniego pobytu w Azji oraz bogatego lecz krytycznego wyboru literatury. Dodatkową wartość publikacja zyskuje również dlatego, że rozpatrywana problematyka nie jest traktowana przez pryzmat europocentryczny”. O pracy tej pisze też z najwyższym uznaniem profesor Gerber, we wspomnianej już opinii: „Władysław Góralski wykazał w niej umiejętność syntetycznego ujmowania dziejów najnowszych tego rozległego obszaru. Omawiana praca jest w istocie historią skomplikowanych stosunków międzynarodowych w Azji po II wojnie światowej, napisana ze znanstwem lokalnych i światowych uwarunkowań. Wśród wielu wątków na uwagę zasługuje w niej zwłaszcza wydobywanie wysiłków krajów Azji w kształtowaniu własnej polityki zagranicznej, współpracy regionalnej oraz osiągnięć w tym zakresie i porażek.... Książka ma charakter pionierski. Dotychczas bowiem nie ukazała się żadna praca naukowa na ten temat w Polsce, a zagraniczne publikacje zajmowały się tylko poszczególnymi regionami Azji”.

Niemal wszyscy recenzenci jego prac podkreślali umiejętność syntetycznego formułowania wniosków oraz nowatorskie ujmowanie badanej problematyki, ale także – co w dzisiejszej literaturze naukowej staje się coraz rzadsze – powściągliwy, spokojny i poważny styl, rzeczowy wywód, brak sloganowości i zbędnych ozdobników stylistycznych. Niewątpliwie prof. dr hab. Władysław Góralski należy do najlepszych znawców problematyki współczesnej Azji i badaczy tego kontynentu w Polsce.